

полномочий студентам-активістам студентського самоуправління в організації різних видів соціально-общественної діяльності; 3) забезпечення ціленаправленого формування у представителів студентського активу необхідних для управлінської діяльності знань і навичок в рамках роботи Школи лідерів.

Ключевые слова: лідерські якості, студентське самоуправління, вище навчальне заклад.

Moroz V. Organizational and Pedagogical Conditions of Formation of Leadership Qualities of Students of Higher Educational Institutions in the Process of Activity of Student Self-Government Bodies

In the article on the basis of the analysis of scientific principles and approaches to the problem of formation of leadership qualities of the person defined organizational and pedagogical conditions of forming the leadership qualities of students of higher educational institutions in the process of activity of student self-government bodies, which include: 1) the creation of an educational space, which provides for the provision of favorable conditions for personal development in the process of student self-government bodies activity; specific and complex formation of the leadership qualities of students of higher educational institutions, the presentation of the process of forming the leadership qualities of students of higher educational institutions; increase of managerial competence of heads of bodies of student self-government; 2) the gradual delegation of administrative powers to students-activists of student self-government in the organization of various types of social and public activities; 3) ensuring the purposeful formation of representatives of the student's assets necessary for the management of knowledge and skills within the framework of the School of Leaders.

Key words: leadership qualities, student self-government, higher educational institution.

Стаття надійшла до редакції 29.09.2017 р.

Прийнято до друку 24.11.2017 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Савченко С. В.

УДК 378.14:33:001.891

М. М. Морозова

**ЗМІСТ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ
ГУМАНІТАРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ У ПРОЦЕСІ
ФОРМУВАННЯ ЇХ ЕКОНОМІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ**

Сучасні вимоги підготовки фахівців різних галузей ставлять перед системою вищої освіти завдання з формування не лише

вузькоспеціальних професійних компетентностей студентів, а й так званих «другорядних», не пов'язаних напряму з майбутньою професійною діяльністю компетентностей. Йдеться, як правило, про іншомовну компетентність, культурологічну та полікультурну компетентність, інші компетентності майбутніх фахівців. У цьому контексті, враховуючи існуючі євроінтеграційні наміри України та загальносвітові тенденції глобалізації, існування сучасного світового співтовариства в умовах ринкових відносин, важко переоцінити значущість сформованості економічної компетентності у студентів гуманітарних спеціальностей.

Проблеми вищої загальноекономічної освіти в Україні були в центрі уваги дослідників: В. Боброва [1], Н. Ващенко [2], Л. Канищенко [3], Е. Лоркитян [4]. Питаннями оптимізації вищої загальноекономічної освіти займався В. Гончаров [5]; соціально-психологічні аспекти економічної освіти досліджували М. Вієвська та Л. Красовська [6]; педагогічні технології в економічній освіті вивчала А. Земцова [7].

Проте, актуальним залишається питання перегляду та вдосконалення змісту фахової підготовки студентів гуманітарних спеціальностей у процесі формування їх економічної компетентності.

Мета статті – визначити шляхи збагачення змісту дисциплін фахової підготовки студентів гуманітарних спеціальностей темами, що відбивають сучасні економічні процеси у суспільстві, як однієї з педагогічних умов ефективного формування економічної компетентності майбутніх фахівців гуманітарного профілю.

Сутність економічної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей у нашому дослідженні ми розуміємо як комплексну інтегративну функціональну якість майбутнього фахівця гуманітарного профілю, в основі якої лежить розвинене економічне мислення й світогляд, а головними характеристиками якої виступають наявність у студентів фундаментальних наукових і прикладних знань у галузі економіки, знань правових норм, які визначають економічну діяльність, специфіки ділового спілкування, базових економічних понять, сформованість навичок та вмінь, необхідних для вирішення економічних проблем, пов'язаних із майбутньою професійною діяльністю, готовність до здійснення ефективної економічної діяльності у майбутній професії, високий рівень розвитку відповідних особистісних якостей у сучасних умовах ринкової конкуренції.

Проведений нами аналіз існуючих навчальних планів та робочих програм з фахової підготовки студентів гуманітарних спеціальностей Луганського національного університету імені Тараса Шевченка довів, що у структурі професійної підготовки студентів даних спеціальностей економічна складова є майже повністю відсутньою. Тому ми вважаємо, що однією з потенційно ефективних можливостей формування економічної компетентності у студентів гуманітарних спеціальностей є збагачення змісту дисциплін фахової підготовки студентів даних

спеціальностей темами, що відбивають сучасні економічні процеси у суспільстві.

Говорячи про студентів-гуманітаріїв, які навчаються за спеціальностями «Музичне мистецтво», «Образотворче мистецтво», «Декоративно-прикладне мистецтво», «Кіно- та телемистецтво», такі можливості ми бачимо у змісті дисциплін гуманітарного циклу («Українська мова за професійним спрямування», «Іноземна мова за професійним спрямування», «Філософія»), циклу дисциплін фундаментальної підготовки («Педагогіка», «Психологія», «Інформаційні технології»), дисциплін загальноосвітньої підготовки («Історія світової та української культури», «Мистецько-теоретичні дисципліни»).

В рамках визначених навчальних дисциплін студенти гуманітарних спеціальностей зможуть опанувати наступними темами та видами навчальної діяльності, які сприятимуть формуванню їх економічної компетентності:

- «Українська мова за професійним спрямування», «Іноземна мова за професійним спрямуванням» – використання текстів економічної спрямованості для перекладу, обговорення тощо;
- «Філософія» – філософські засади економічної науки;
- «Педагогіка» – економічна педагогіка як процес інтеграції економіки й педагогіки;
- «Психологія» – теоретичні питання економічної психології;
- «Інформаційні технології» – роль інформаційних технологій у сучасній економічній науці;
- «Історія світової та української культури» – погляд на мистецтво крізь призму економічної теорії, мистецтво як авангард економіки;
- «Мистецько-теоретичні дисципліни» – економічні засади вокальної, концертної, художньої діяльності, роль економіки у кіно та телевізійному менеджменті.

Щодо студентів гуманітарних спеціальностей, які навчаються за такими напрямками, як «Українська філологія», «Іноземна філологія», «Переклад», то можливості збагачення змісту дисциплін їх фахової підготовки темами, що відбивають сучасні економічні процеси у суспільстві, є навіть більш широкими, адже основною одиницею у процесі їх професійної навчальної діяльності виступає текст, а отже, ми маємо можливість використовувати тексти економічної спрямованості у змісті дисциплін їх практичної підготовки, таких як «Практика усного та писемного мовлення», «Теоретичний курс іноземної (або української) мови», «Вступ до мовознавства та спецфілології», «Теорія та практика перекладу» тощо. Основними формами роботи з такими текстами можуть бути відповіді на запитання, переказ, переклад, обговорення з використанням методів «круглого столу», «мозкового штурму», рольової гри, організація диспутів, колоквиумів, конференцій, аналітичних тренінгів, розв'язок ситуаційно-комунікативних задач тощо.

Обмежений обсяг наукової статті не дозволяє нам проілюструвати шляхи реалізації даної педагогічної умови у навчально-виховному процесі ВНЗ у повній мірі. Отже, надамо лише деякі приклади.

Так, при вивченні «Філософії» студентам було запропоновано для опанування таку тему: «Філософські засади економічної теорії». З лекційних занять студенти дізнались про важливість філософського осмислення економічного буття суспільства, яка підкреслювалася ще у теоретичних пошуках Ксенофонта, Платона та Арістотеля, про те, що, як відносно самостійна галузь досліджень філософія економіки започатковується у працях М. Вебера, В. Зомбарта, Б. Кроче, К. Маркса, Дж. С. Міля та А. Сміта, а у теоретичних надбаннях Ф. фон Гаска, Г. Зіммеля, Л. фон Мізеса та К. Поппера, а також С. Булгакова та Б. Яковенка, філософія економіки визначається за своїм предметом та основними функціями.

Ми доводили до відома студентів, що концептуальна позиція, яка формує визначення економічної свідомості як детермінованої соціально-культурним середовищем перманентно статичної структури, є актуальною лише в контексті її синхронічного аналізу, тобто аналізу логіки та функціональної структури економічного мислення у конкретно-історичному суспільстві і, відповідно, виключає аналіз діахронічного вектору її розвитку, не формуючи, таким чином, методологічного підґрунтя для дослідження процесів історичного становлення та розвитку економічного мислення у різних його формах та проявах.

Студенти дізнались, що філософія економіки є теоретичною основою визначення засадничих принципів економічної ідеології та основою формування відповідного рівня розвитку духовного капіталу суспільства як соціально-креативного чинника у структурі економічного мислення. При цьому у сфері теоретичної філософії вона функціонує як сфера проблематизації методологічних засад економічного знання, а у практичному вимірі філософія економіки розгалужується принаймні на два такі напрямки як філософія господарства та філософія бізнесу.

У структурі економічної свідомості студенти навчилися розрізняти такі рівні як економічне мислення, економічна культура, економічна ментальність, соціалізація та екстерналізація економічного знання, економічні цінності та економічна ідеологія, де економічна ідеологія має два основні рівні функціонування: глобальний (неоліберальна) та локальний (національна, господарська, корпоративна).

На практичних заняттях з даного модуля наголошувалось, що філософське осмислення теоретичних засад бізнесу як виду соціальної практики, основний зміст якої полягає в індивідуальному управлінні господарством та соціальної відповідальності перед споживачем, свідчить, що основним фактором філософії бізнесу, тобто основною його світоглядною засадою, є саме можливість реалізації у його межах індивідуального або колективного творчого потенціалу, що дає можливість формувати нові виміри соціально-економічного розвитку.

Тому бізнес, у доповідях студентів, постає як сфера екстерналізації та вільного акумулювання нового соціального знання, тобто як відкрита і гнучка система, що відіграє значну роль в процесі розвитку соціально-економічних систем. Студенти доходили висновку про те, що саме у межах бізнес-діяльності формуються відкриття у галузі господарювання, що, в свою чергу, відкриває можливості формування нових підходів до буття, які сприяють зміні уявлень про соціальну реальність та причинну зумовленість соціально-економічної діяльності.

У процесі викладання курсу з психології до уваги студентів гуманітарних спеціальностей було запропоновано вивчення модуля «Теоретичні питання економічної психології». На лекціях з даного модуля ми наголошували на тому, що аналіз процесів, які характеризують життєдіяльність людей у їх індивідуально-особистісному та суспільному, соціальному прояві, свідчить про виражену, наростаючу економізацію і психологізацію практично всіх форм і видів людської діяльності. Економізація проявляється в тому, що спосіб життя, спосіб існування людей стає усе більше пов'язаним з економікою праці та споживання, із соціальною економікою. Психологізація виражається в зростаючому впливі психіки, свідомості, психологічної орієнтації людей і соціальних груп на їхню поведінку в цілому, на відношення до життєвих подій, процесів, явищ і на економічну поведінку зокрема.

Ми підкреслювали очевидну обставину про те, що стан і розвиток економічних об'єктів, процесів, відносин рівною мірою залежить як від класичних факторів «земля», «праця», «капітал», «підприємницька ініціатива», так і від психологічних детермінант «цілі», «мотиви», «інтереси» виробників, споживачів, керівників, владних структур і їхнього морально-етичного наповнення, накопиченого народом духовно-морального капіталу. Без врахування цього двоїстого зв'язку неможливо зрозуміти, пояснити й тим більше направити в потрібну для народу, суспільства сторону соціально-економічну політику, що проводиться світовим співтовариством, державами, регіонами, корпораціями.

На практичних заняттях було доведено, що в основі економічної взаємодії (менеджер – підлеглий, ділові партнери, покупець – продавець, робітник – предмет праці, результат праці, винагорода за працю й т.д.) лежать певні закономірності поведінки людини, групи. Тому сучасний фахівець повинен опанувати навичками психологічного аналізу мотивів, стимулів, факторів соціокультурної детермінації економічної активності; формування економічного мислення та свідомості. Це, як зазначали студенти на заняттях, є необхідним як для глибокого розуміння економічних процесів і явищ, так і для використання знань закономірностей поведінки людини в прийнятті рішень, плануванні та прогнозуванні діяльності підприємства, проведення перетворень в окремих галузях і економіці в цілому.

У процесі опанування студентами курсом «Історія світової та української культури» ми також запропонували для вивчення студентами додатковий модуль під назвою «Мистецтво як авангард економіки».

Ми намагалися донести до студентів гуманітарних спеціальностей, що прогрес мистецтва, зазвичай, тісно пов'язаний з історією, соціальною динамікою, матеріальним виробництвом, економікою, політикою, торгівлею, потребами, цінностями і характером їх споживання, але як відносно самостійна сфера духовного виробництва мистецтво в своєму русі не просто відображає економічні умови та здійснювані факти, але й охоплює приховані процеси, логіку історії, зародження й формування сил, що рухають суспільство, причому не тільки тих, що діють нині, а й тих, що діяли в минулому, але не вичерпали свого позитивного потенціалу, а також потенціальні сили, заряджені на перебудову і зміни.

Ми наголошували на лекційних заняттях, що духовна культура як система та її окремі елементи не можуть повноцінно функціонувати без належної економічної бази і певних форм власності, політичних сил, які одержують свій вираз, насамперед, у діяльності держави, політичних партій і соціальних інститутів, які організують, координують і контролюють діяльність людей у кожній її сфері, намагаючись надати певну спрямованість і усталеність.

У своїх доповідях студенти виходили з положення, що будь-яка діяльність входить у певну суспільну систему, є ланкою в системі засобів, які сприяють цілісному функціонуванню цієї системи. Мистецтво, на їхню думку, існує не саме як таке, а в єдності з іншими формами духовного виробництва, суспільного виробництва загалом, тому його «характеристики» залежать від загального розвитку суспільства, відтак і підхід до його проблем має бути, водночас, історичним і логічним. Історизм дозволив студентам гуманітарних спеціальностей розглядати мистецтво в динаміці розвитку і змін матеріального та духовного виробництва, а логіка дала змогу не лише визначити відмінність між мистецтвом та іншими формами суспільної діяльності, але й показати їх взаємодію як частин єдиного цілого.

У процесі експериментальної роботи зі студентами інститутів та факультетів культури та мистецтв нами у навчальний процес було впроваджено додатковий модуль «Економіка концертної (вокальної, художньої) діяльності» в рамках викладання курсів мистецько-теоретичних дисциплін.

У практичній частині модуля студентам було запропоновано скласти відомості щодо діяльності концертної (художньої) організації. Зокрема, було необхідно вказати загальну кількість приміщень (будівель), які постійно використовуються для здійснення концертної діяльності й які належать організації на правах власності, господарського ведення або оперативного управління, або які експлуатуються організацією на правах оренди, охарактеризувати технічний стан приміщень, розрахувати комерційну місткість залів, указати загальну чисельність працівників

організації на кінець року, включаючи працюючих на умовах договору, дати характеристику технічної оснащеності організації: указавши число персональних комп'ютерів, автоматизованих робочих місць, відбити надходження, отримані організацією від виступів, проведених самотужки (квиткова книжка належить концертній організації, самостійному колективу) і силами сторонніх організацій, указати загальну суму надходжень фінансових коштів за звітний період, яка складається з бюджетного фінансування установи, доходів установи від підприємницької й іншої діяльності, що приносить дохід, і доходів від здачі майна в оренду, навести дані про загальні видатки на оплату праці працівників, які перебувають як у штаті установи, так і запрошених для виконання робіт за договорами (контрактам) цивільно-правового характеру, навести дані про видатки установи на придбання встаткування й предметів тривалого користування, зроблених за рахунок доходів від підприємницької й іншої діяльності, що приносить дохід, цільових і благодійних внесків, а також коштів, що надійшли від оренди майна, яке перебуває у власності або оперативному управлінні установи.

Таким чином, студенти інститутів та факультетів культури та мистецтв отримували навички щодо врахування економічної складової в організації їх майбутньої професійної концертної (вокальної, художньої) діяльності.

Отже, у процесі нашого експериментального дослідження збагачення змісту дисциплін фахової підготовки студентів гуманітарних спеціальностей темами, що відбивають сучасні економічні процеси у суспільстві, сприяло формуванню у студентів міцної системи знань у галузі економіки, розумінню цілей, завдань, основних ідей, категорій економічної теорії, накопиченню необхідного досвіду роботи з інформацією економічного спрямування, розвитку їх базових економічних вмінь та навичок.

Список використаної літератури

1. Бобров В. Проблеми вищої освіти у створенні моделі інноваційно орієнтованої економіки / В. Бобров, О. Падалка // Вища освіта України. – 2004. – № 3. – С. 45–49. **2. Ващенко Н. В.** Развитие торгового предприятия на основе формирования и реализации инновационного потенциала персонала: теория и методология : монография / Н. В. Ващенко. – Донецк : ДонНУЭТ. – Краматорск : Каштан, 2015. – 505 с. **3. Канищенко Л. А.** Экономическое управление в системе хозяйствования / Л. А. Канищенко. – К. : Вища школа, 1980. – 296 с. **4. Локритян Э. Л.** Государство и рынок: Очерки экономической истории Украины / Э. Л. Локритян. – Х. : Ригер, 1997. – С. 104. **5. Гончаров В. И.** Менеджмент : учеб. пособие для студ. вузов, обучающихся по эконом. спец. / В. И. Гончаров. – Минск : Мисанта, 2003. – 624 с. **6. Вієвська М. Г.** Соціально-психологічні аспекти діяльності менеджера [Текст]: навч. пос. / М. Г. Вієвська,

Л. І. Красовська. – Дніпропетровськ : Наука і освіта, 2004. – 180 с.
7. Земцова А. Л. Педагогические технологии в экономическом образовании / А. Л. Земцова // Профессиональное образование. – 2005. – № 9. – С. 14–17.

Морозова М. М. Зміст фахової підготовки студентів гуманітарних спеціальностей у процесі формування їх економічної компетентності

У статті розкрито шляхи збагачення змісту дисциплін фахової підготовки студентів гуманітарних спеціальностей темами, що відбивають сучасні економічні процеси у суспільстві, з метою формування економічної компетентності майбутніх фахівців гуманітарного профілю. Зокрема, на конкретних прикладах проілюстровано, яким чином студенти гуманітарних спеціальностей можуть розвинути свої знання, навички та уміння з економіки у процесі вивчення фахових дисциплін.

Запропонований автором підхід сприяє формуванню у студентів міцної системи знань у галузі економіки, розумінню цілей, завдань, основних ідей, категорій економічної теорії, накопиченню необхідного досвіду роботи з інформацією економічного спрямування, розвитку їх базових економічних вмінь та навичок.

Ключові слова: економічна компетентність, студенти гуманітарних спеціальностей, дисципліни фахової підготовки, зміст фахового навчання, педагогічна умова.

Морозова М. Н. Содержание профессиональной подготовки студентов гуманитарных специальностей в процессе формирования их экономической компетентности

В статье раскрыты возможности обогащения содержания дисциплин профессиональной подготовки студентов гуманитарных специальностей темами, которые отражают современные экономические процессы в обществе, с целью формирования экономической компетентности будущих специалистов гуманитарного профиля. В частности, на конкретных примерах проиллюстрировано, каким образом студенты гуманитарных специальностей могут развивать свои знания, навыки и умения в области экономики в процессе изучения профессиональных дисциплин.

Предложенный автором подход способствует формированию у студентов целостной системы знаний в области экономики, пониманию целей, задач, основных идей, категорий экономической теории, накоплению необходимого опыта работы с информацией экономического направления, развитию их базовых экономических умений и навыков.

Ключевые слова: экономическая компетентность, студенты гуманитарных специальностей, дисциплины профессиональной подготовки, содержание профессионального обучения, педагогическое условие.

Morozova M. Content of Professional Training of Students of the Humanities in Process of Formation of Their Economic Competence

Viewing economic competence as a complex integral functional quality of a would-be specialist which lies in students' developed economic thinking and outlook and which main characteristics are connected with the fundamental scientific and applied knowledge in the field of economics, acquaintance with the legal norms which regulate the economic activity, the peculiarities of business communication, operation of basic economic notions, the formed habits and skills necessary for solving economic problems related to the future professional activity, the readiness to carry out economic activity in the future profession, a high level of the development of personal qualities in conditions of modern market competitiveness, the author works out the ways of the enrichment of the content of disciplines of professional training of the students of the humanitarian profile with the topics that reflect current economic tendencies in the modern society.

The author insists that the suggested approach can be helpful in the process of the formation of an integral system of knowledge in the field of economy at such students, in their better understanding of the goals, tasks and main ideas and categories of the economic theory, in accumulating the necessary experience of work with the information dealing with economic issues and in developing the students' basic economic skills and habits.

Key words: economic competence, students of the Humanities, disciplines of professional training, content of professional education, pedagogical condition.

Стаття надійшла до редакції 16.09.2017 р.

Прийнято до друку 24.11.2017 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Ваховський Л. Ц.

УДК 004.01/.08.378.147.88+37.00(4)

Р. О. Павлюк, Т. Л. Лях, Н. А. Клішевич

**ПІДХОДИ ДО РОЗРОБЛЕННЯ СТАНДАРТУ ІКТ-
КОМПЕТЕТНОСТІ У СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО
ФАХІВЦЯ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ НА ДОСЛІДНИЦЬКІЙ ОСНОВІ
В УКРАЇНІ**

Нині наскрізною проблемою новітнього освітнього середовища України є перехід до нової системи із осмисленням трансформаційних процесів, які відбуваються в політичній, економічній, освітній, науковій та науково-технічній галузях. Така проблема в системі вищої освіти України постає, перш за все, через низку реформ та глобалізаційних процесів, які, безперечно, впливають на свідомість та мислення